

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHÙNG HOÀNG ĐÔNG

CHÂU THOÁT LÃNG TỈNH LẠNG SƠN
NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Thái Nguyên - 2015

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHÙNG HOÀNG ĐÔNG

CHÂU THOÁT LÃNG TỈNH LẠNG SƠN
NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX

Chuyên ngành : Lịch sử Việt Nam

Mã số : 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Đàm Thị Uyên

Thái Nguyên - 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2015

Tác giả luận văn

Phùng Hoàng Đông

XÁC NHẬN

TRƯỞNG KHOA

CÁN BỘ HƯỚNG DẪN

PGS.TS. Hà Thị Thu Thủy

PGS.TS. Đàm Thị Uyên

LỜI CẢM ƠN

Trước tiên tác giả luận văn xin tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới cô giáo - PGS.TS Đàm Thị Uyên đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tác giả trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

Tác giả xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong tổ Lịch sử Việt Nam khoa lịch sử trường ĐHSP Thái Nguyên, đã chỉ bảo tận tình, động viên, khích lệ tác giả trong suốt quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Trong thời gian thực hiện luận văn, tác giả đã nhận được sự nhiệt tình của Huyện Ủy, UBND huyện Văn Lãng, tỉnh Lạng Sơn, cùng các ban ngành đoàn thể trong huyện Văn Lãng, tỉnh Lạng Sơn đã cung cấp tư liệu để tác giả hoàn thành luận văn. Tác giả xin chân thành cảm ơn những nhận xét, đánh giá của Hội đồng khoa học bảo vệ luận văn.

Cuối cùng, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên, giúp đỡ tác giả trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2015

Tác giả luận văn

Phùng Hoàng Đông

MỤC LỤC

Trang

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục	iii
Danh mục các chữ viết tắt	iv
Danh mục các bảng	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	3
4. Mục đích nghiên cứu	3
5. Nguồn tư liệu và phương pháp nghiên cứu	4
6. Đóng góp của luận văn	4
7. Bố cục của luận văn	5
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ CHÂU THOÁT LÃNG TỈNH LẠNG SƠN NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX	8
1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên	8
1.2. Sự thay đổi địa giới hành chính của Thoát Lãng qua các thời kỳ lịch sử ...	12
1.3. Dân cư	14
1.3.1. Dân tộc Nùng	16
1.3.2. Dân tộc Tày	17
1.3.3. Dân tộc Kinh	19
Tiểu kết	22
Chương 2. KINH TẾ CHÂU THOÁT LÃNG TỈNH LẠNG SƠN NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX	23
2.1. Chế độ sở hữu ruộng đất	23
2.1.1. Tình hình sở hữu ruộng đất châu Thoát Lãng nửa đầu thế kỷ XIX theo địa bạ Gia Long 4 (1805)	23
2.1.2. Tình hình sở hữu ruộng đất châu Thoát Lãng nửa đầu thế kỉ XIX theo địa bạ Minh Mệnh (1840)	31

2.2. So sánh tình hình sở hữu ruộng đất ở châu Thoát Lãng nửa đầu thế kỷ XIX theo địa bạ Gia Long 4 (1805) và Minh Mệnh 21 (1840).....	38
2.2.1. Tình hình sở hữu ruộng đất tư	39
2.2.2. Quy mô sở hữu theo nhóm họ ở hai thời kỳ.....	40
2.2.3. Tình hình sở hữu ruộng đất của các chức dịch.....	44
2.3. Tình hình kinh tế.....	46
2.3.1. Nông nghiệp	46
2.3.2. Thủ công nghiệp	54
2.3.3. Thương nghiệp.....	58
2.4. Tô thuế	60
2.4.1. Tô thuế thời Gia Long	60
2.4.2. Tô thuế thời Minh Mệnh.....	61
Tiểu kết	62
Chương 3. VĂN HÓA CỦA CHÂU THOÁT LÃNG NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX	64
3.1. Văn hóa vật chất	64
3.1.1. Nhà cửa.....	64
3.1.2 Làng bản	66
3.1.3. Trang phục.....	69
3.1.4. Ăn uống	71
3.2. Văn hóa tinh thần.....	73
3.2.1 Tín ngưỡng tôn giáo	78
3.2.2 Ngôn ngữ, văn học và tri thức dân gian	83
3.2.3 Các ngày tết và lễ hội truyền thống	89
Tiểu kết	92
KẾT LUẬN	93
TÀI LIỆU THAM KHẢO	97
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

ĐHSP: Đại học Sư phạm

KHXH: Khoa học Xã hội

M.s.th.t: Mẫu, sào, thước, tác

Ví dụ: 10 mẫu 1 sào 3 thước 5 tác sẽ được viết tắt là 10.1.3.5

Nxb: Nhà xuất bản

Gs: Giáo sư

PGS: Phó giáo sư

TS: Tiến sĩ

TTLTQG I: Trung tâm lưu trữ Quốc gia I

GD: Giáo dục

Tr : Trang

TCN: Trước Công nguyên

DANH MỤC CÁC BẢNG

Trang

Bảng 1.1: Các dân tộc ở Văn Lãng	15
Bảng 2.1: Thống kê tình hình ruộng đất của châu Thoát Lãng theo địa bạ Gia Long 4 (1805).....	24
Bảng 2.2: Thống kê quy mô sở hữu ruộng đất của 15 xã thôn có địa bạ Gia Long 4 (1805).....	25
Bảng 2.3: Quy mô sở hữu ruộng đất tư ở châu Thoát Lãng (1805).....	26
Bảng 2.4: Bình quân sở hữu của một chủ	26
Bảng 2.5: Sự phân bố ruộng đất của các nhóm họ.....	27
Bảng 2.6: Tình hình giới tính trong sở hữu tư nhân.....	29
Bảng 2.7: Tình hình sở hữu ruộng tư của các chức dịch (1805).....	30
Bảng 2.8: Thống kê tình hình ruộng đất của châu Thoát Lãng theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840).....	31
Bảng 2.9: Tổng diện tích các loại ruộng đất của Thoát Lãng.....	32
Bảng 2.10: Quy mô sở hữu ruộng đất của 12 xã thôn có địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)..	32
Bảng 2.11 : Quy mô sở hữu ruộng tư của các chủ	33
Bảng 2.12 : Bình quân sở hữu một chủ theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	34
Bảng 2.13: Thống kê diện tích phụ canh và sở hữu của chủ nữ	35
Bảng 2.14 : Sự phân bố ruộng đất của các nhóm họ.....	36
Bảng 2.15 : Tình hình sở hữu ruộng tư của các chức dịch.....	37
Bảng 2.16: So sánh sự phân bố các loại ruộng đất của Thoát Lãng	38
Bảng 2.17: So sánh qui mô sở hữu ruộng đất tư	39
Bảng 2.18: So sánh quy mô sở hữu của các nhóm họ của 11 xã có địa bạ 2 thời điểm lịch sử.....	41
Gia Long 4 (1805) và Minh Mệnh 21(1840)	41
Bảng 2.19 : Tình hình sở hữu của các chức dịch 1805- 1840.....	45
Bảng 2.20: Thuế ruộng đất công, tư khu vực 3 thời Gia Long	60
Bảng 2.21: Thuế ruộng của vùng dân tộc thiểu số phía Bắc thời vua Minh Mệnh...	61

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Mỗi mảnh đất, mỗi con người đều có cội nguồn lịch sử và quá trình vận động, phát triển mà hình thành. Mảnh đất con người Thoát Lãng cũng thế, trải qua quá trình khai hoang dựng nghiệp đến nay, với bao gian nan vất vả của nhiều thế hệ người dân nơi đây đã chống chọi với thiên tai địch họa mới có được miền quê trù phú và thanh bình này. Quá trình đó đã tôi luyện nên truyền thống tốt đẹp của cư dân Thoát Lãng đó là truyền thống yêu nước thiết tha, luôn sáng tạo cần cù trong lao động, anh dũng kiên cường trong đấu tranh chống kẻ thù, có tinh thần tự lực tự cường và ý thức cộng đồng sâu sắc.

Nơi đây đất rộng người thưa, núi non hiểm trở có vị trí quan trọng về quốc phòng. Thoát Lãng từ xưa luôn là một phận của Việt Nam thống nhất. Đồng bào nơi đây có truyền thống đoàn kết, yêu nước giàu lòng nhân ái, dũng cảm đấu tranh chống lại các thế lực cầm quyền, áp bức, đánh giặc ngoại xâm, cần cù, sáng tạo trong lao động và có đời sống tinh thần khá phong phú và độc đáo.

Ngày nay để đẩy mạnh công cuộc đổi mới của đất nước theo xu hướng công nghiệp hóa hiện đại hóa, toàn Đảng, toàn dân đang tích cực thực hiện hai nhiệm vụ chiến lược xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa vì mục tiêu: “Dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, văn minh”. Đây chính là sự nghiệp của toàn xã hội, toàn dân tộc, trong đó đóng góp không nhỏ của những huyện miền núi như Thoát Lãng (Văn Lãng) vào công cuộc phát triển chung của đất nước.

Việc nghiên cứu về một kì lịch sử của Thoát Lãng (nửa đầu thế kỉ XIX) không những góp phần khôi phục lại bức tranh lịch sử về đời sống kinh tế, chính trị, xã hội cũng như đời sống tinh thần phong phú, độc đáo của các dân tộc vùng đất Thoát Lãng nửa đầu thế kỉ XIX mà còn góp phần làm cơ sở cho việc thực hiện đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước ta: Đại đoàn kết dân tộc, đưa miền núi tiến kịp miền xuôi, xây dựng con người mới, cuộc sống mới trên mảnh đất Thoát Lãng giàu truyền thống.

Mong muốn của bản thân tôi muốn hiểu một cách sâu sắc về mảnh đất Thoát Lãng, để trau dồi lòng yêu nước, yêu quê hương, đồng thời là nguồn tài liệu phục vụ cho việc nghiên cứu khoa học. Từ những lý do trên tôi đã chọn vấn đề: “*Châu Thoát Lãng tỉnh Lạng Sơn nửa đầu thế kỷ XIX*” làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Từ trước đến nay, đã có nhiều công trình nghiên cứu về lịch sử dân tộc với các chủ đề khác nhau từ việc tìm hiểu tiến trình lịch sử từ nguồn gốc đến nay, tình hình phát triển kinh tế, phân bố dân cư cho đến những biến đổi về văn hoá dân tộc ở các địa phương. Các công trình nghiên cứu đó đã đề cập trực tiếp hoặc gián tiếp đến từng lĩnh vực hoặc khía cạnh nào đó của lịch sử địa phương.

Trong quá trình nghiên cứu chúng tôi được thừa hưởng nhiều kết quả nghiên cứu của những người đi trước viết về Lạng Sơn. Một số tác phẩm chứa đựng một số vấn đề mang tính gợi mở định hướng và là cơ sở để người nghiên cứu thực hiện đề tài.

Cuốn “*Đại Nam Nhất thống chí*” của Quốc sử quán triều Nguyễn, NXB Thuận Hóa - Huế, xuất bản năm 1992, đề cập một vài nét đến vị trí địa lý, hình thế núi sông, phong tục tập quán của châu Thoát Lãng.

Tác phẩm “*Dân tộc Nùng ở Việt Nam*” của Hoàng Nam, NXB văn hóa dân tộc, Hà Nội, xuất bản năm 1992. Nội dung cuốn sách đã đề cập đến những kinh nghiệm trong sản và xuất, đời sống văn hóa vật chất và tinh thần, với những nghi lễ trong tang ma, cưới gả cũng như các phong tục tập quán từ xa xưa của đồng bào Nùng nói chung. Qua đó giúp chúng ta có cái nhìn cụ thể về văn hóa của dân tộc Nùng ở Lạng Sơn nói chung và châu Thoát Lãng nói riêng.

Cuốn “*Thổ Ty Lạng Sơn trong lịch sử*” của tác giả Nguyễn Quang Huynh, do NXB Văn hóa dân tộc xuất bản năm 2011, đã khái quát về chế độ thổ ty trong lịch sử, vai trò, vị trí của các dòng họ phiên thần, thổ ty ở Lạng Sơn đối với quê hương, đất nước.